

Neuropatológia

Neurodegeneratív betegségek

Reiniger Lilla

Semmelweis Egyetem

I. sz. Patológiai és Kísérleti Rákkutató Intézet

Budapest

Primer neurodegeneratív betegségek

- **Funkcionálisan összekapcsolt idegsejt csoportok pusztulásával járó betegségek (szelektív neuronális vulnerabilitás)**
- **Gyakran – betegségre jellegzetes – kóros fehérjék halmozódnak fel**
- **Tünetek az érintett agyi régióktól függően**
  - **Dementia/kognitív hanyatlás (corticalis neuronok, hippocampus)**
  - **Mozgászavarok: hipo- vagy hiperkinetikus (basalis ganglionok neuronjai)**
  - **Ataxia (cerebellum)**
  - **Gyengeség (motoneuronok)**
  - **Kevert**

Primer neurodegeneratív betegségek – kóros fehérjék

- **Fiziológiásan megtalálható fehérje
konformációja megváltozik**
- **A fehérje metabolizmus egyensúlya felborul**
- **A (kóros konformációjú) fehérje aggregálódik
és intra-, ill. extracellulárisan lerakódik**
- **Pl: Tau, alpha-synuclein, beta-amyloid, TDP-43,
FUS, prion**

Protein deposition

Extracellular

Intracellular

A-beta

PrP

Tau

a-Synuclein

TDP-43

Polyglutamine

FUS

Plaques

Deposition in Vessels

Amyloid

Non-amyloid

AD

CAA

CJD

sFI

Codon 129 in *PRNP*
Western blotting of PrP-Res

Molecular subtyping

Glial
Cytoplasmic
Neuronal

4R

3R

3R + 4R

64, 68 kDa

60, 64 kDa

60, 64, 68 kDa

- AGD
- CBD
- PSP
- Rare tauopathies*

· FTLD with Pick bodies

· AD
· NFT dementia

Glial

Neuronal

Cytoplasmic

Nuclear

LBD

PD

MSA

Anatomical and/or biochemical difference

Neuronal intranuclear inclusions

HD

SCAs

DRPLA

Other

Glial

Neuronal

FTLD-FUS

BIBD

NIFID

Glial

Neuronal

Cytoplasmic

Nuclear

Neuritic

Anatomical distribution and predominance of patterns

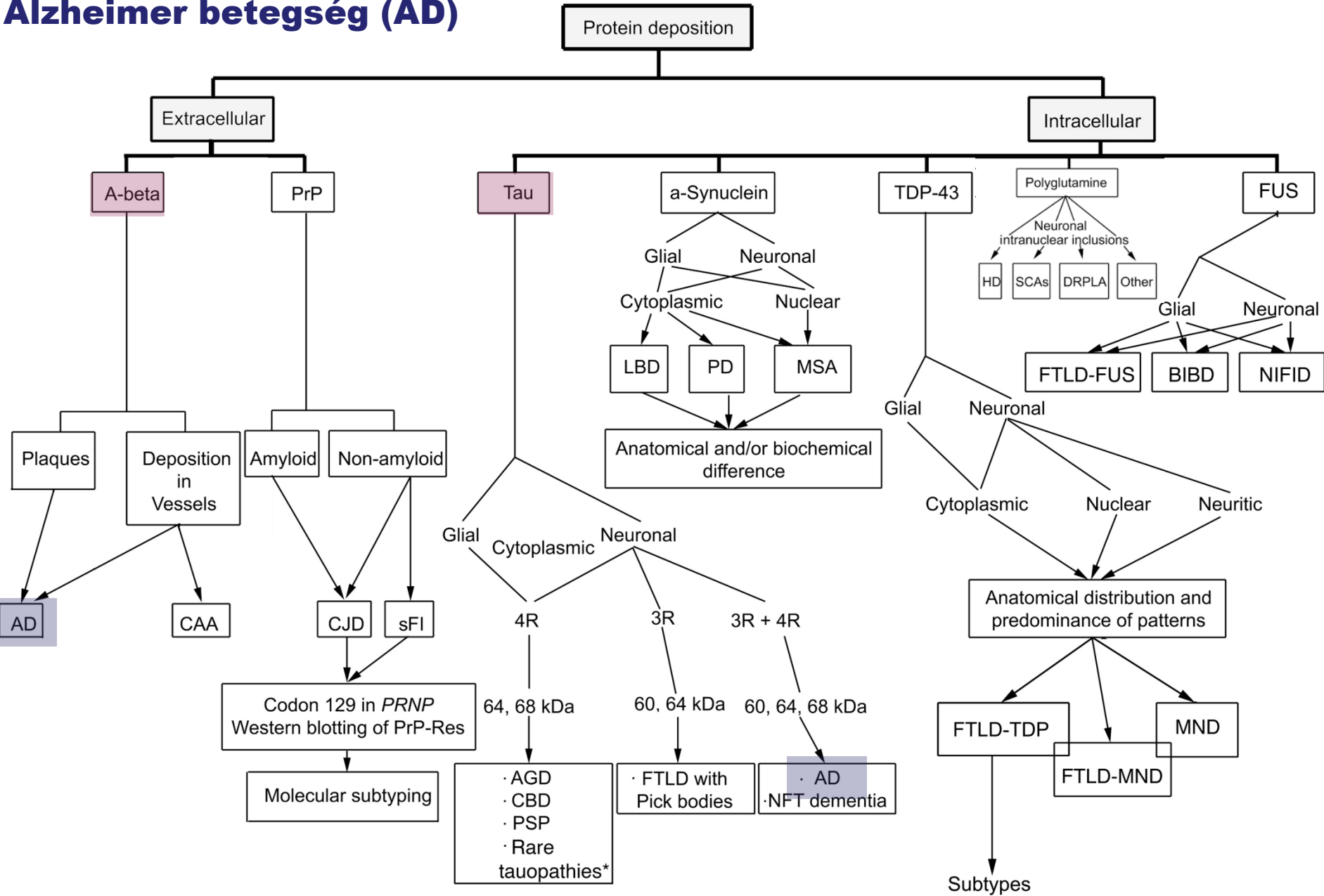
FTLD-TDP

FTLD-MND

MND

Subtypes

Alzheimer betegség (AD)

Alzheimer betegség (AD)

- **Prevalencia (gyakoriság)**

60-64 év: 1%

85 év: 50%

- **Incidencia (új esetek száma) növekszik a korral**

70-80 év között: 1-2 eset/100 fő/év

80 év felett: 2-8 eset/100 fő/év

- **Kórlefordítás átlagosan 7 év (2-18)**

Alzheimer betegség (AD)

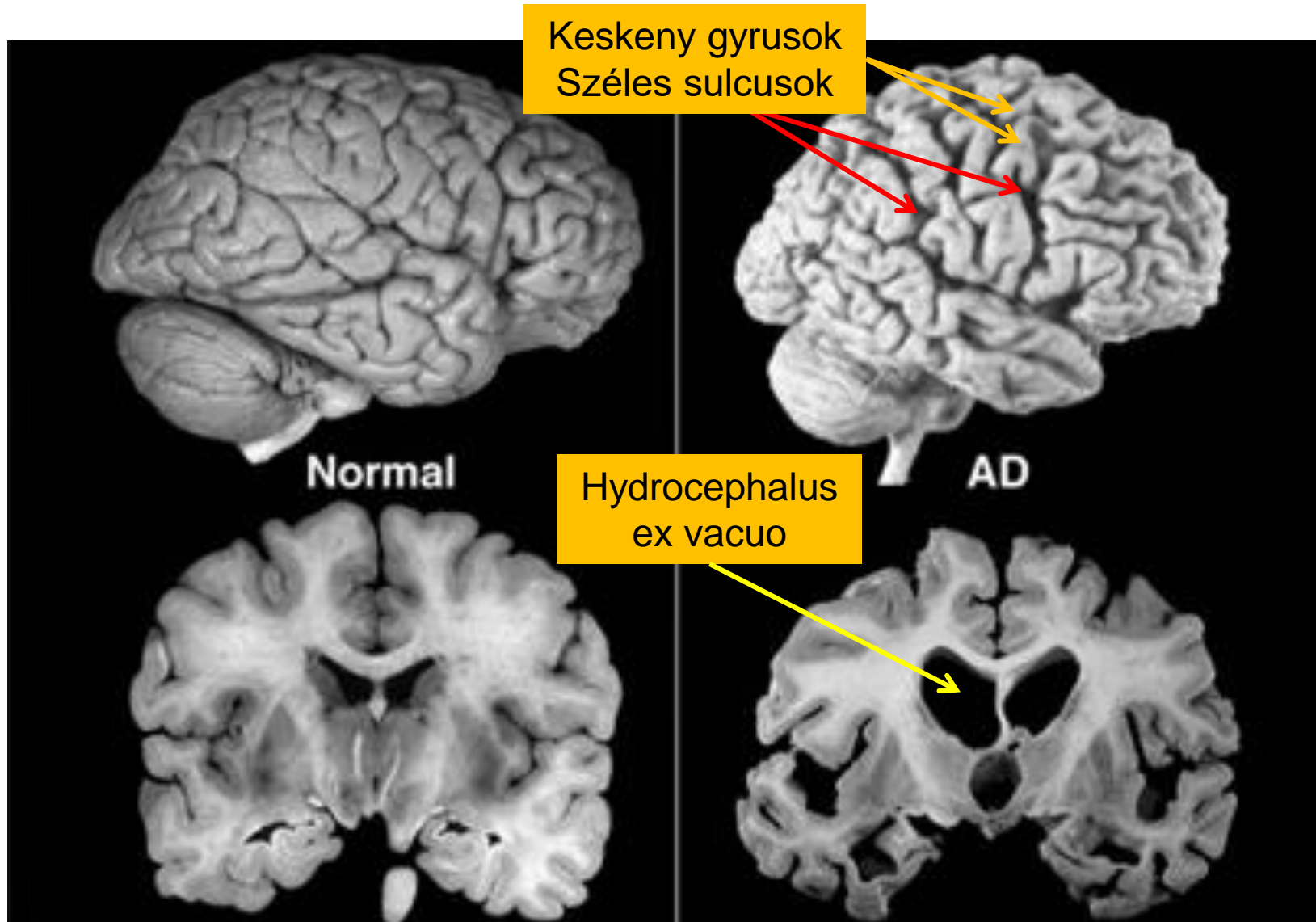
- **Eleinte memória zavar és kognitív zavarok**
(pl: elvesznek, új helyzetekkel nem tudnak megbírkózni, nem tudnak felöltözni stb.)
- **Később szótalálási nehézség, pszichiátriai és viselkedés zavarok, inkontinencia, akaratlagos mozgások tervezési zavara**
- **Végül súlyos kognitív hanyatlás, mozgás-képtelenség, némaság**

Alzheimer betegség (AD)

- **Sporadikus (90-95%) – „late onset”**
  - Számos genetikai és környezeti faktor hatása együttesen érvényesül
- **Familiáris (5-10%) – „early onset”**
  - Jelentős családi halmozódás (AuD öröklődés)
  - Presenilin-1 és -2 (γ -secretase komponens kódol), ill. amyloid precursor protein mutációk
  - <60 év

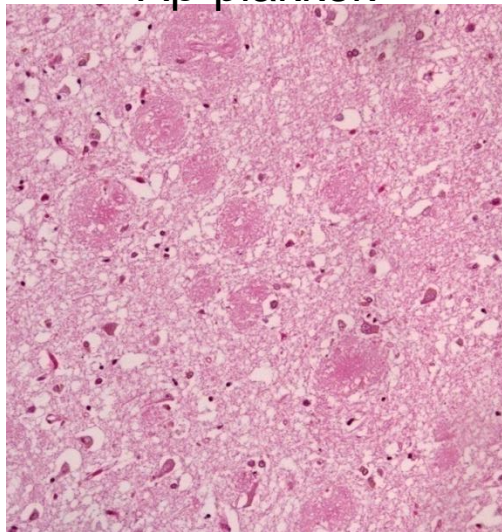

AD makro-morfológia: Atrófia

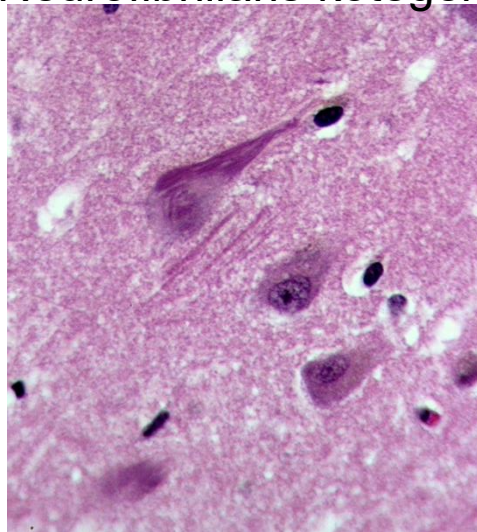

AD mikro-morfológia: Amyloid plakkok és Neurofibrilláris kötegek

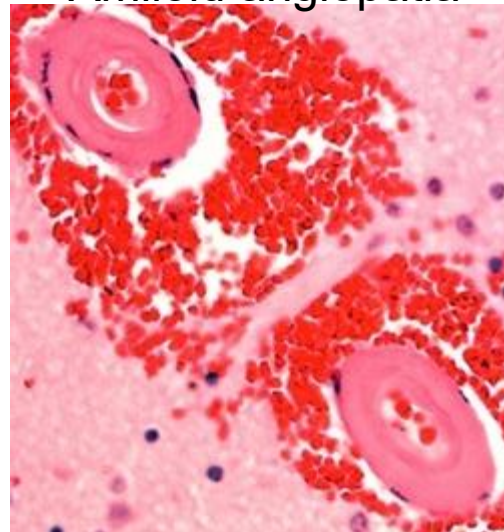
A β -plakkok

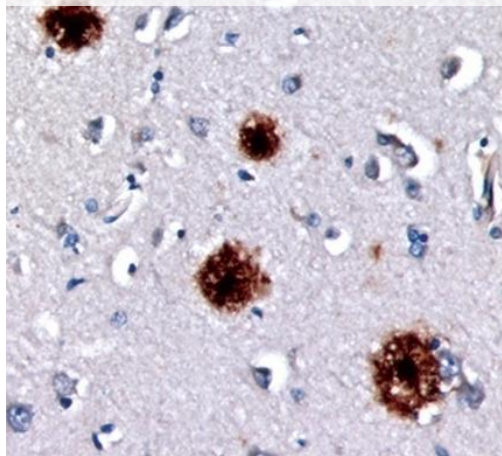
Neurofibrilláris kötegek

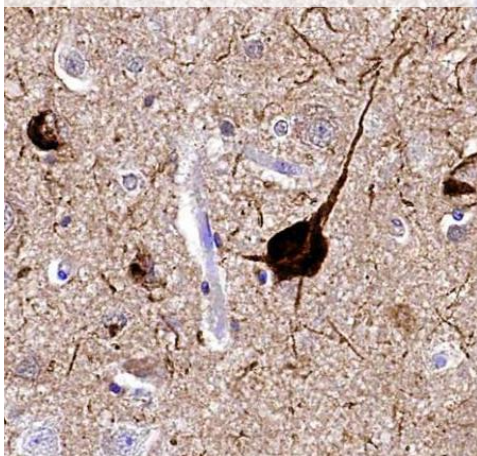
Amiloid angiopátia

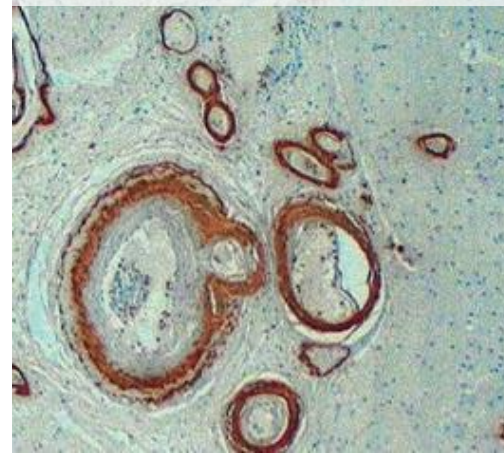
β -amiloid

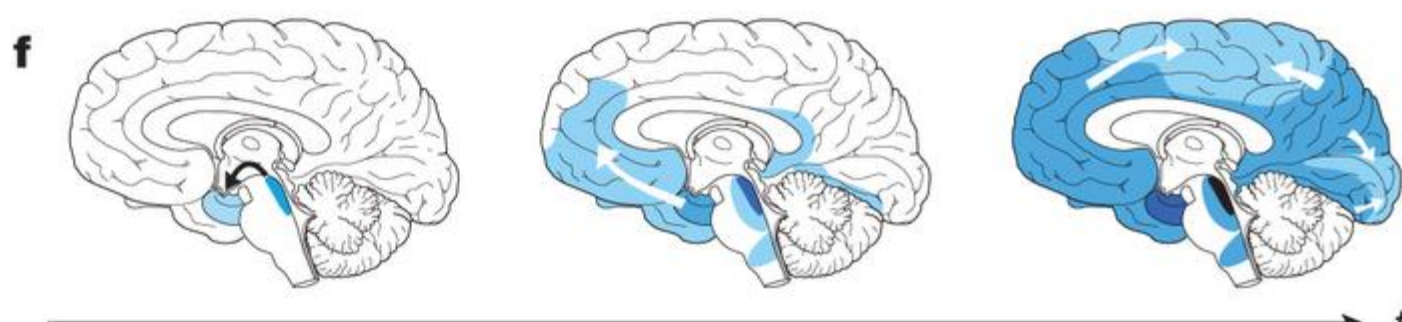
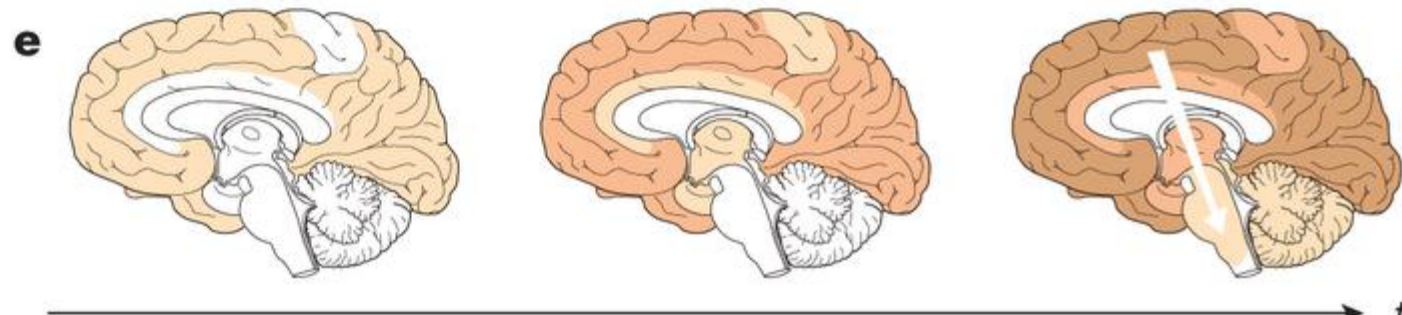
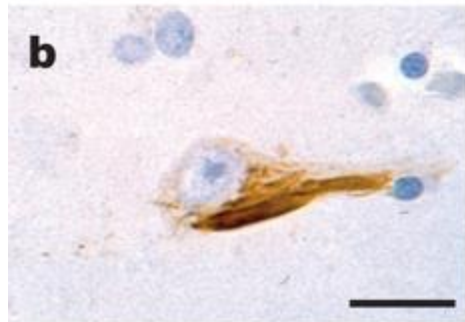
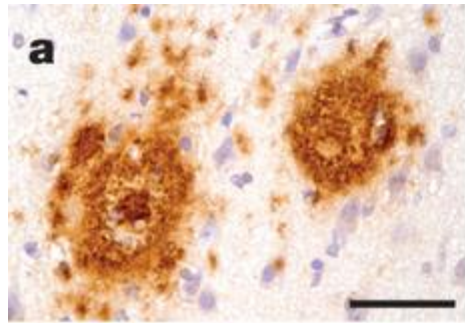
Hyperfoszforilált Tau

β -amiloid

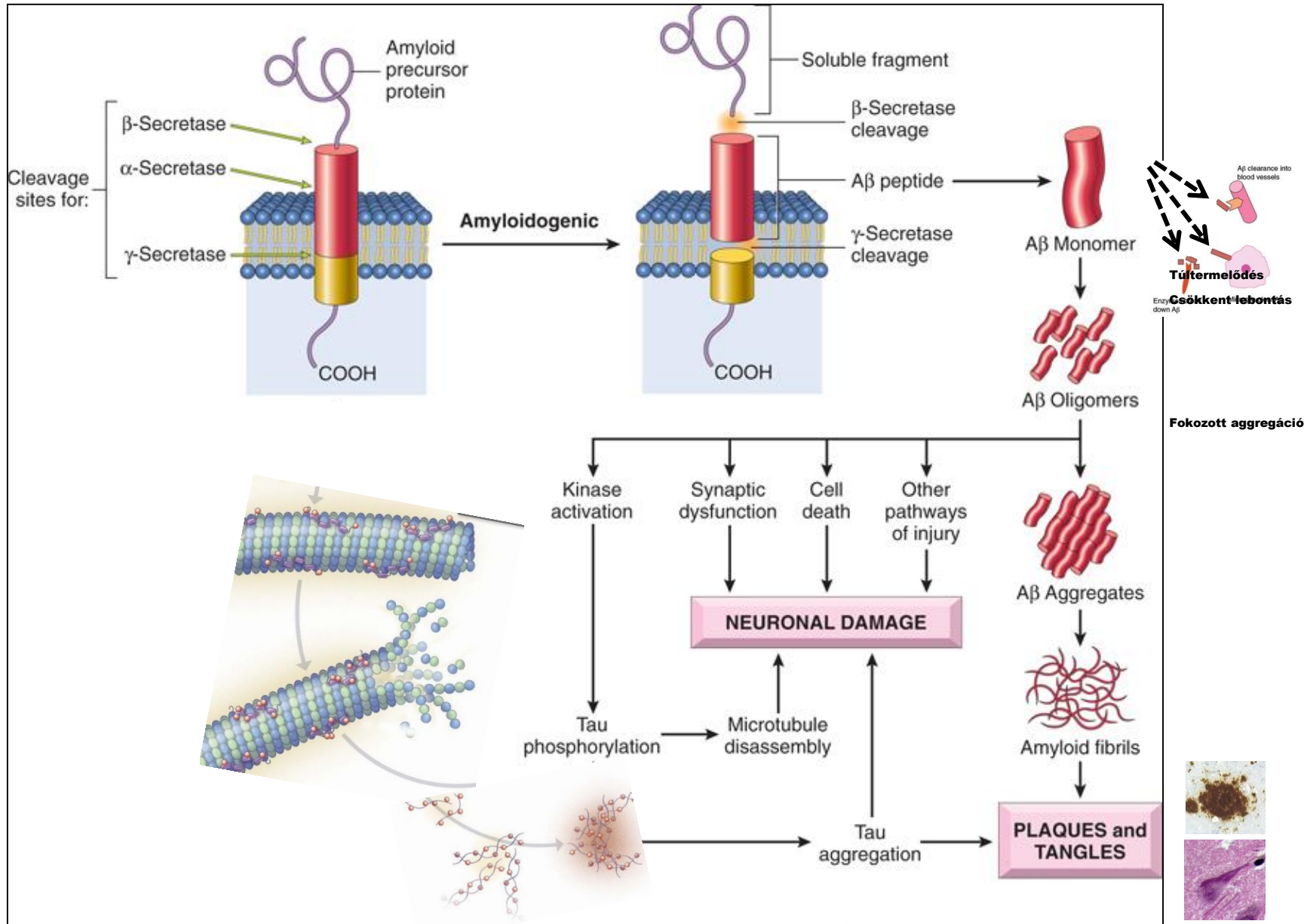

Az amiloid-beta plakkok és neurofibrilláris kötegek jellegzetes módon halmozódnak fel az agyban a betegség előrehaladtával

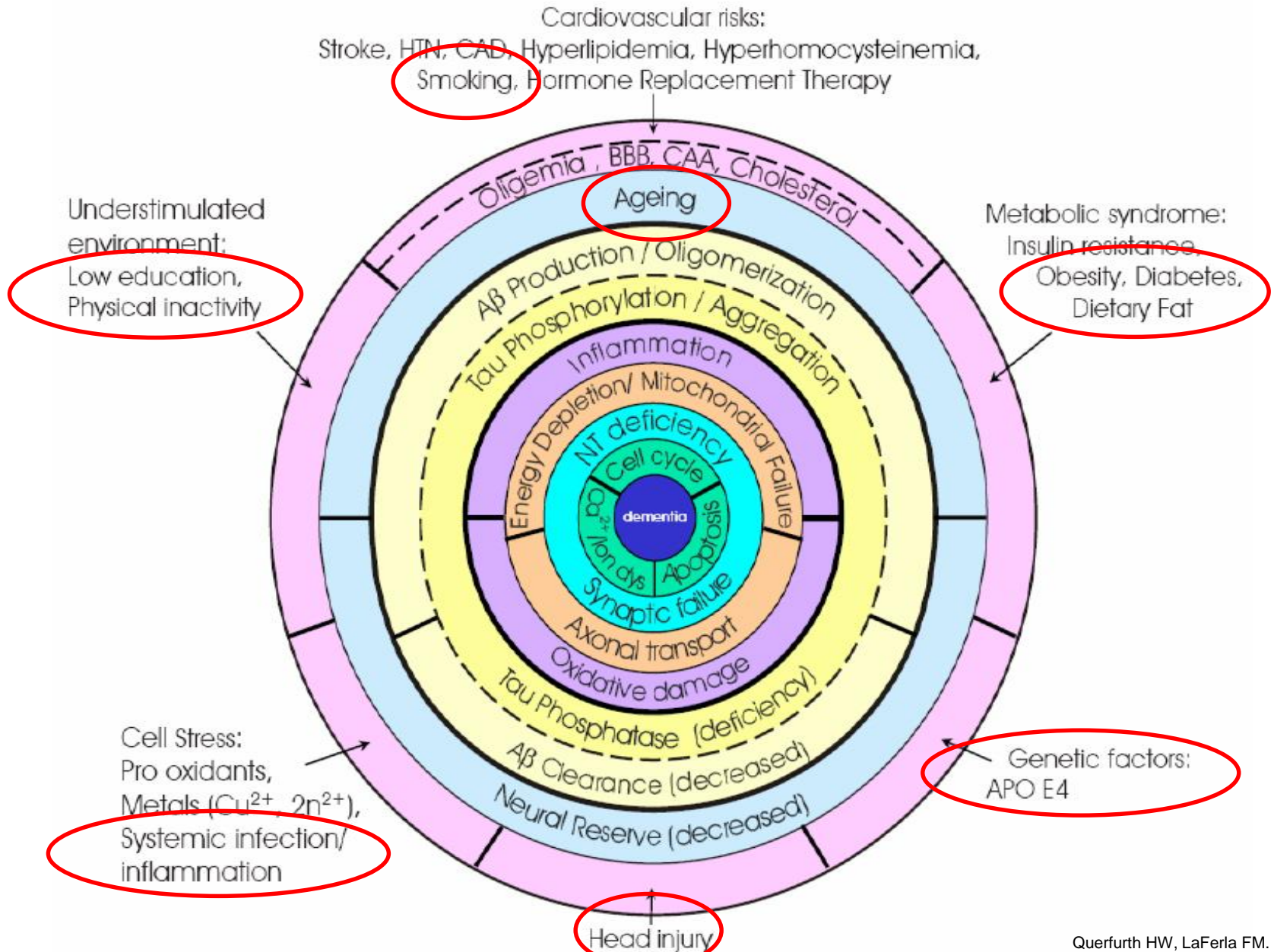

Az A β -peptid az APP hasításával keletkezik

Az A β -oligomerek neurotoxikusak

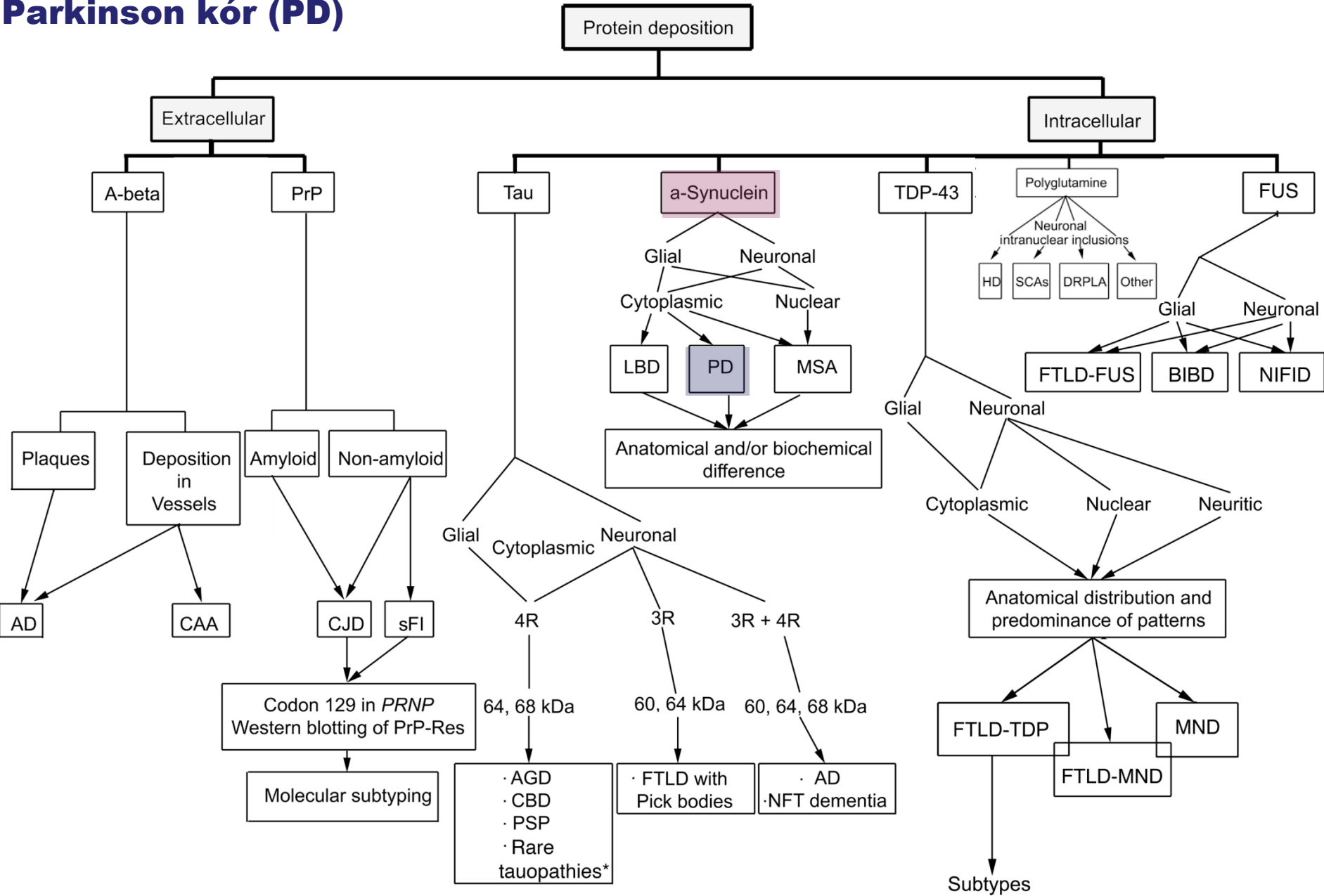
Az Alzheimer betegség pathomechanizmusában szerepet játszó rizikófaktorok és molekuláris mechanizmusok

Az Alzheimer betegség kialakulása szempontjából kockázatot jelentő gének

Gene name (symbol)	Chromosomal location	Function of encoded protein
Apolipoprotein E (APOE)	19q13.2	Transportation of lipoproteins, fat-soluble vitamins, and cholesterol
APOE4 allél – Aβ aggregációját fokozza és az eltávolítását csökkenti 1 allél – 4x-es rizikó 2 allél – 19x-es rizikó Nem elegendő az AD kialakulásához		
<i>Myc</i> box-dependent-interacting protein 1 (BIN1)	2q14.3	Tumor suppressor
ATP binding cassette transporter 7 (ABCA7)	19p13.3	The expression pattern suggests a role for lipid homeostasis and differentiation of immune cells.
Membrane-spanning 4-domains, subfamily A (MS4A)	11q12.2	Possibly involved in signal transduction or immunological functions
Ephrin type-A receptor 1 (EPHA1)	7q34	Member of the EPH receptor-tyrosine kinase family, implicated in mediating developmental events of the nervous system
CD33 antigen (CD33)	19q13.3	Adhesion molecule of myelomonocytic-derived cells
CD2 associated protein (CD2AP)	6p12.3	A scaffolding molecule that regulates the actin cytoskeleton and vesicle formation
Sortilin-related receptor 1 (SORL1)	11q24.1	Receptor for ApoE, assists with intracellular trafficking and processing of APP

Parkinson kór (PD)

Parkinson kór (PD)

- **Gyakori (10-20 új eset/100 000/év)**
- **60 év után (40-70 év)**
- **Dopaminerg neuronok pusztulása**
- **Mozgászavar jellemzi:**
tremor, rigiditás, bradykinesia, instabilitás
- **Demencia társulhat hozzá**
- **Autonóm diszfunkció és személyiségzavar megelőzi a mozgászavarokat**

Parkinson kór (PD)

- **Sporadikus**

- **Számos genetikai és környezeti faktor hatása együttesen érvényesül**

- **Familiáris**

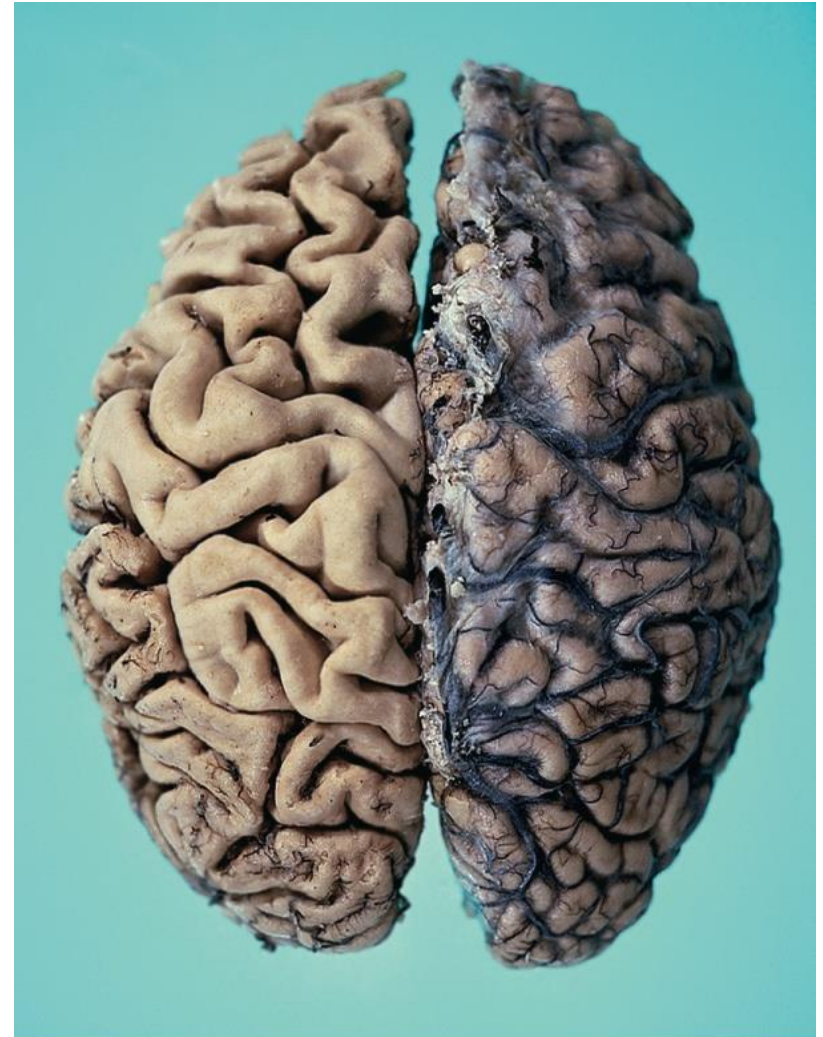
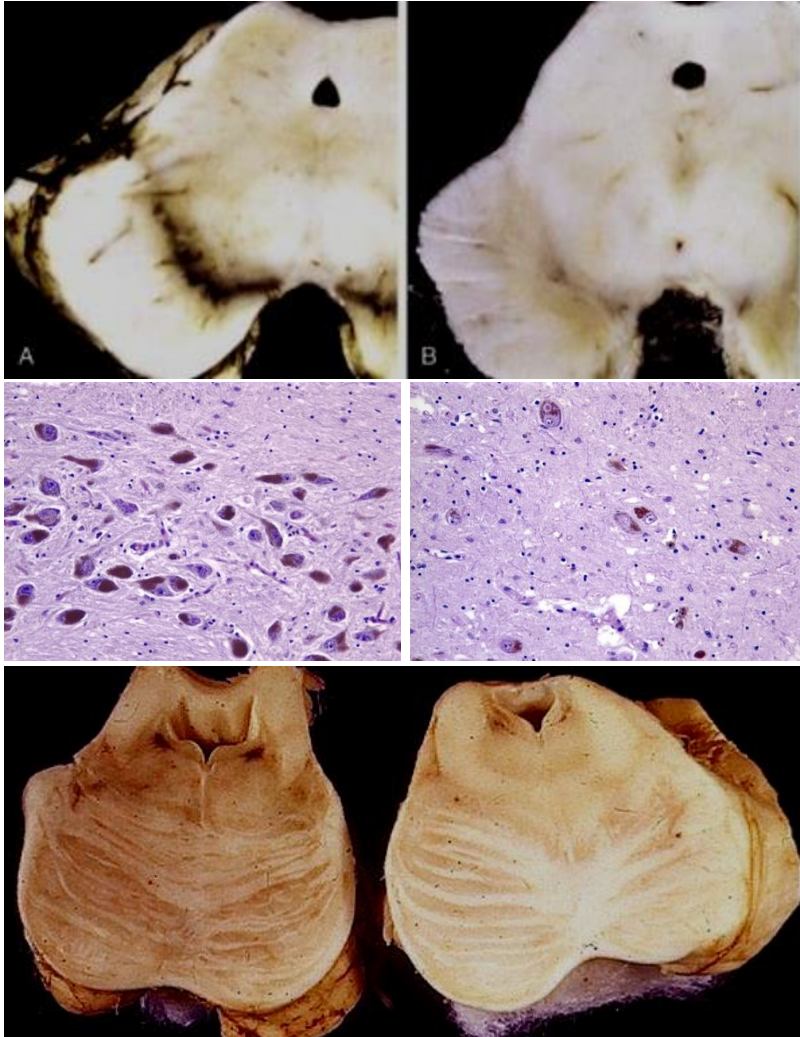
- **AuD öröklődés: α -synuclein mutációk/duplikációk**
- **AuR öröklődés: Parkin, UCHL-1, LRRK2, PARK7, PINK1, stb. mutációk**

PD makro-morfológia: SN és LC halvány (depigmentált)

Normális

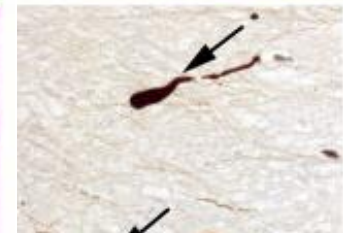
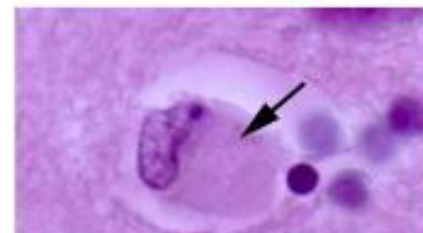
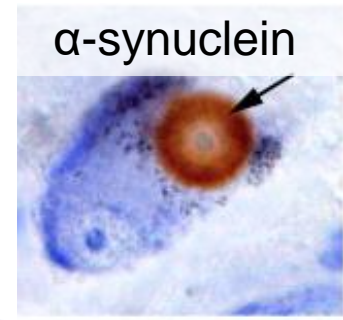
PD

+/- Diffúz corticalis atrófia

PD mikro-morfológia: Neuronvesztés, Lewy testek

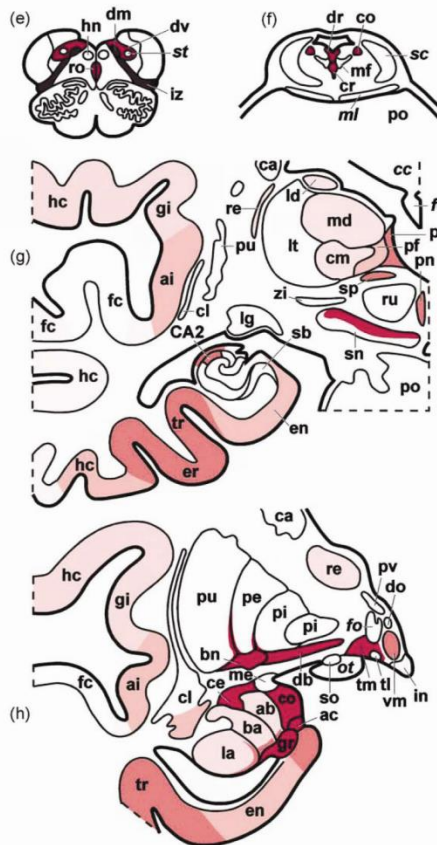
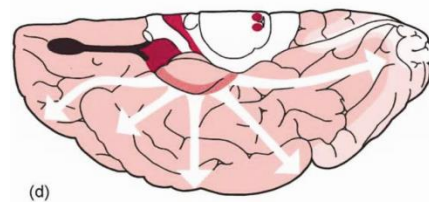
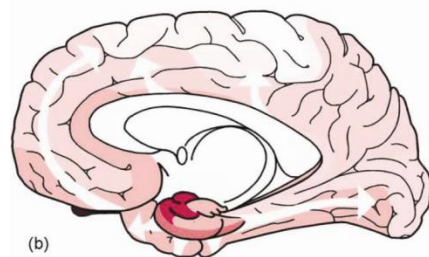
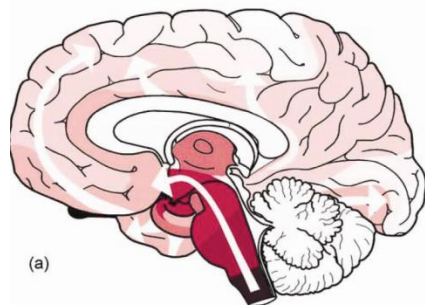
- **Substantia nigra és locus coeruleus dop. neuronjai elpusztulnak**
- **Lewy testek és Lewy neurite-ek:**
  - **SN, LC, híd, nyúltvelő, corticalis és subcorticalis területek**
  - **α -synuclein-t tartalmaznak**
- **Corticalis érintettség – demencia**
- **„Pale” testek**

Corticalis LB

Lewy neurite

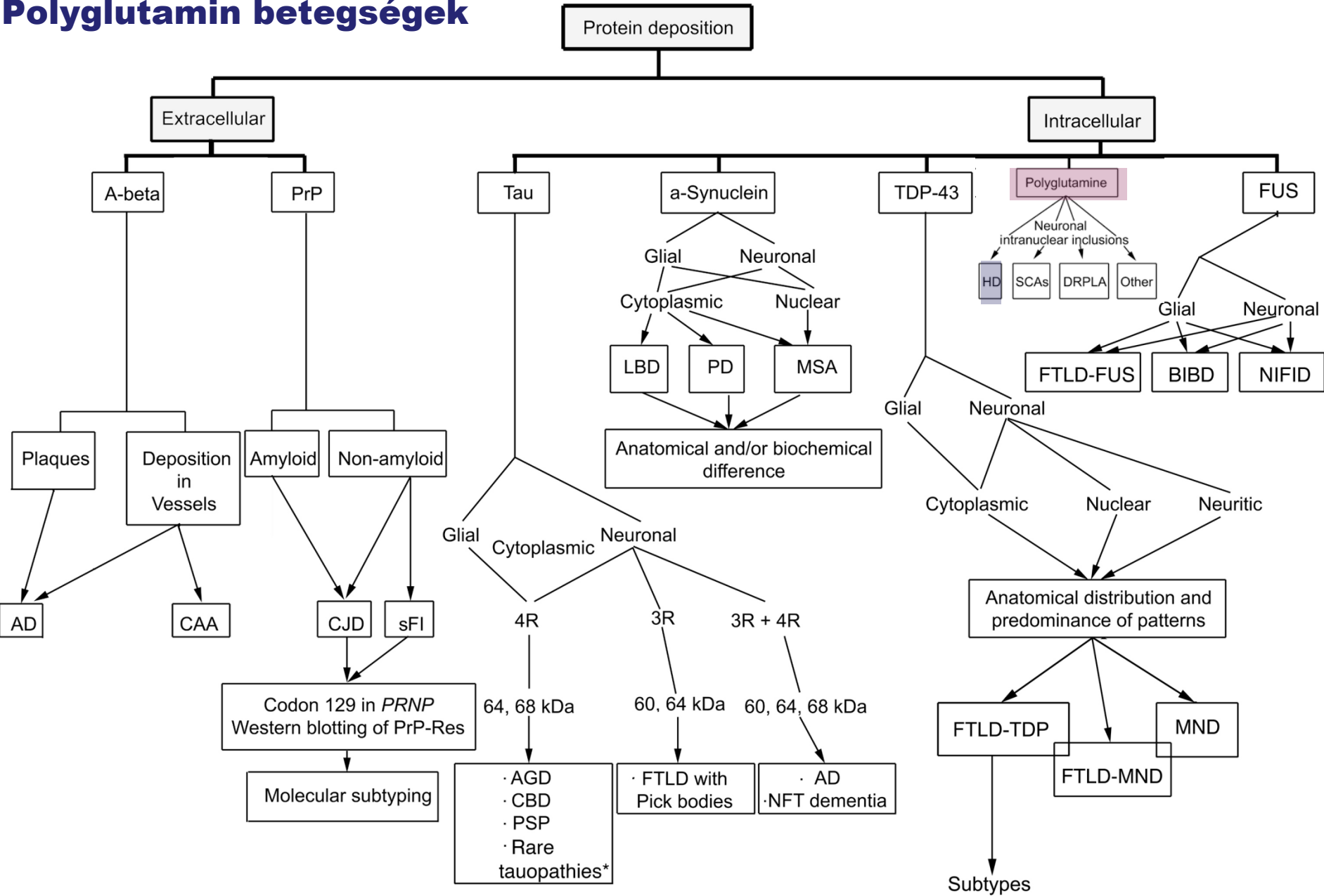
PD patológia progressziója

(i)

	dm	co	sn	mc	hc	fc
1						
2						
3						
4						
5						
6						

Polyglutamin betegségek

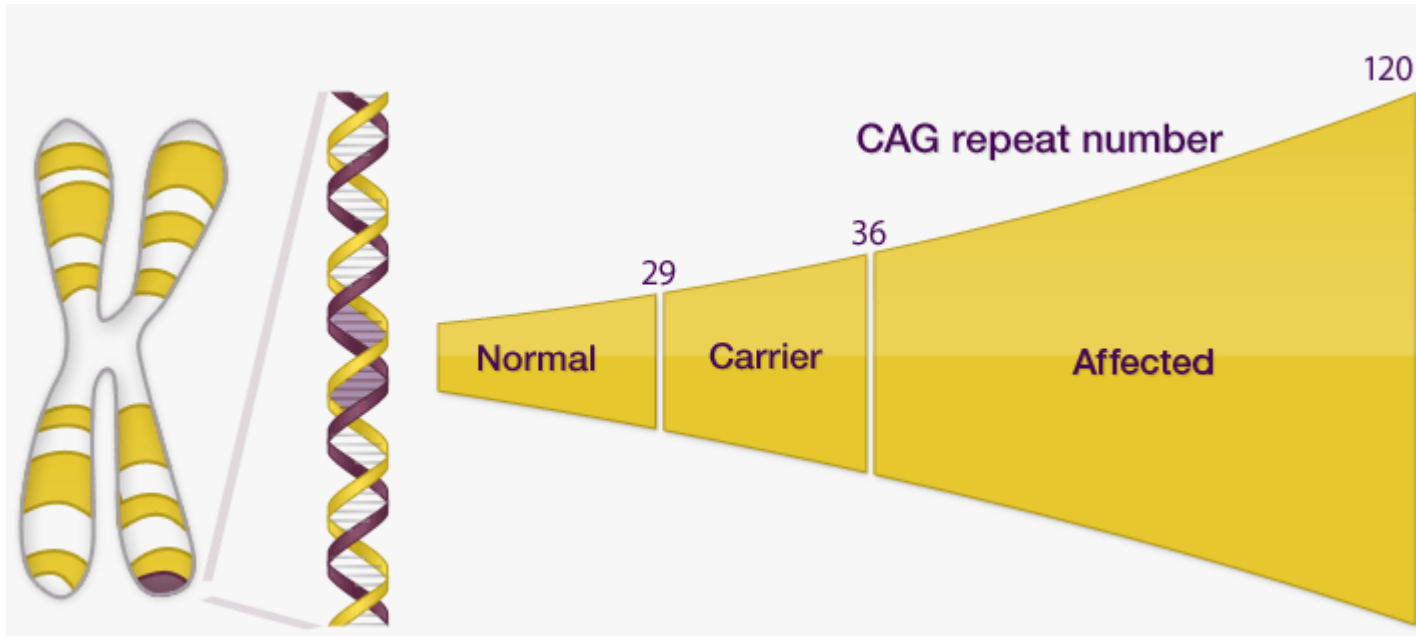

Huntington betegség (HD)

- **AuD öröklődés**
- **CAG trinucleotid repeat betegség**
- **Jellegzetes mozgászavarok**
  - **Akaratlan csavaró (choreiform) mozgások, grimaszok**
  - **Ataxia**
  - **Hyperkinesis (vitustánc)**
- **Személyiség- és hangulatzavarok (fokozott hajlam az öngyilkosságra), demencia**
- **Kórlefolyás átlagosan 15 év**

Huntington betegség (HD)

4p16.3 – Huntingtin gén

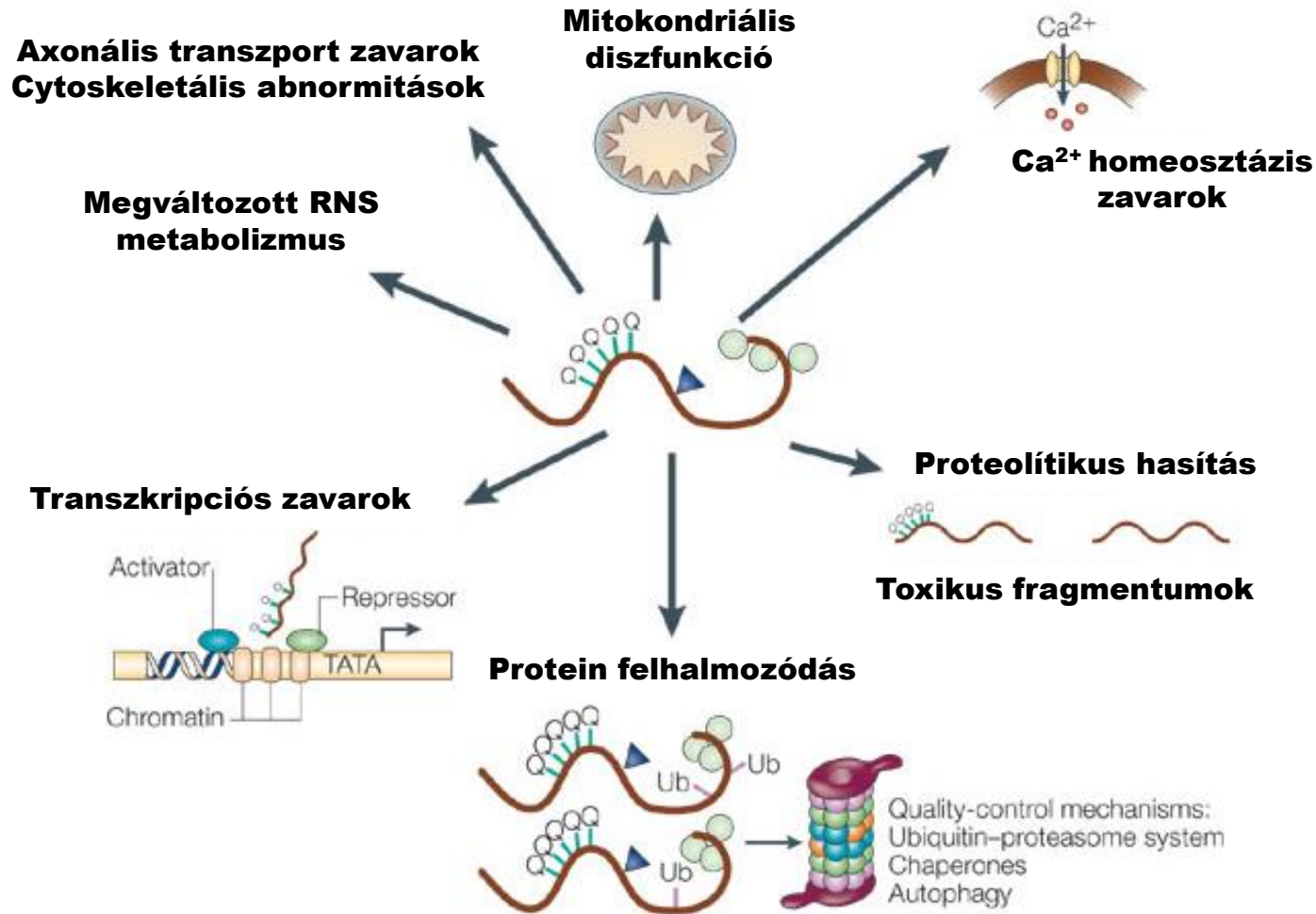

Minél nagyobb az ismétlődések száma, annál fiatalabb korban kezdődik a betegség (a kórlefordás hossza nem változik)

HD – a mutáns huntingtin hatásai

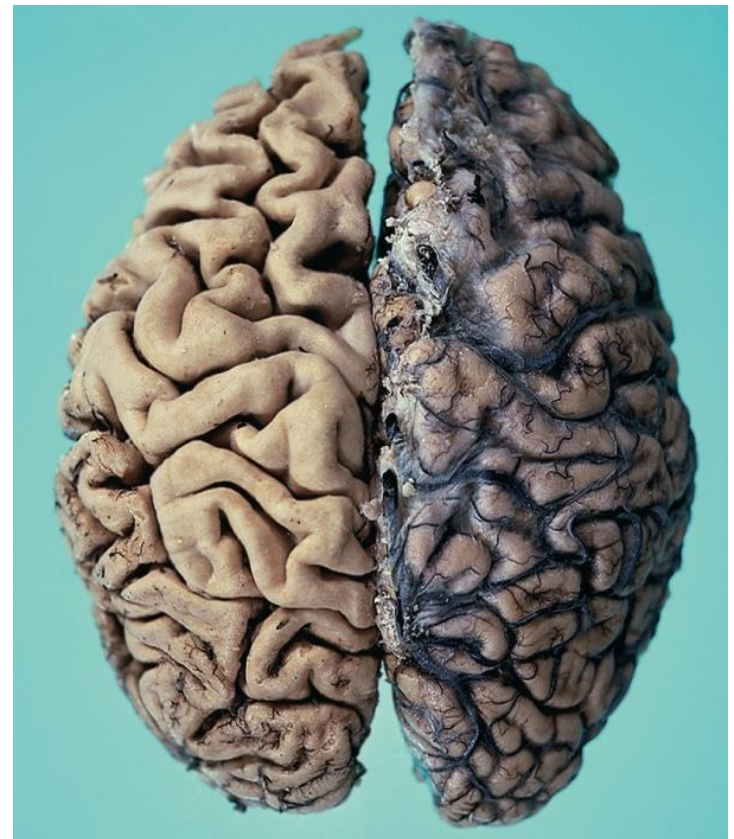
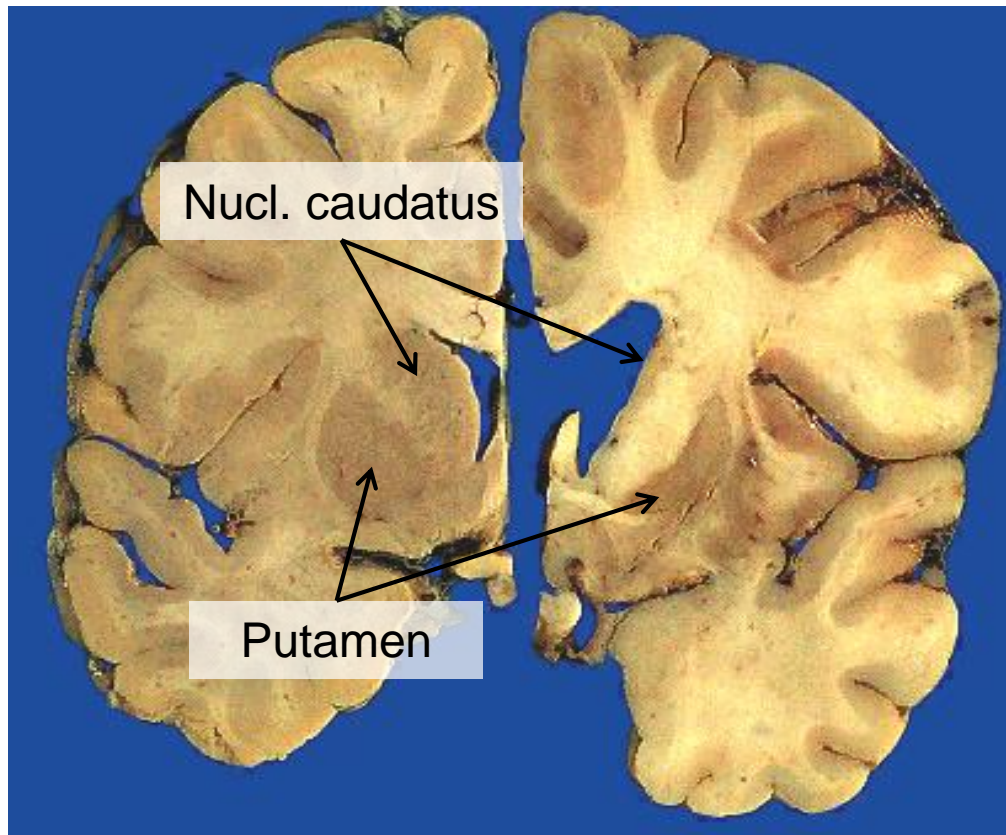

HD makro-morfológia: nucl. caudatus és putamen atrófia

Normális

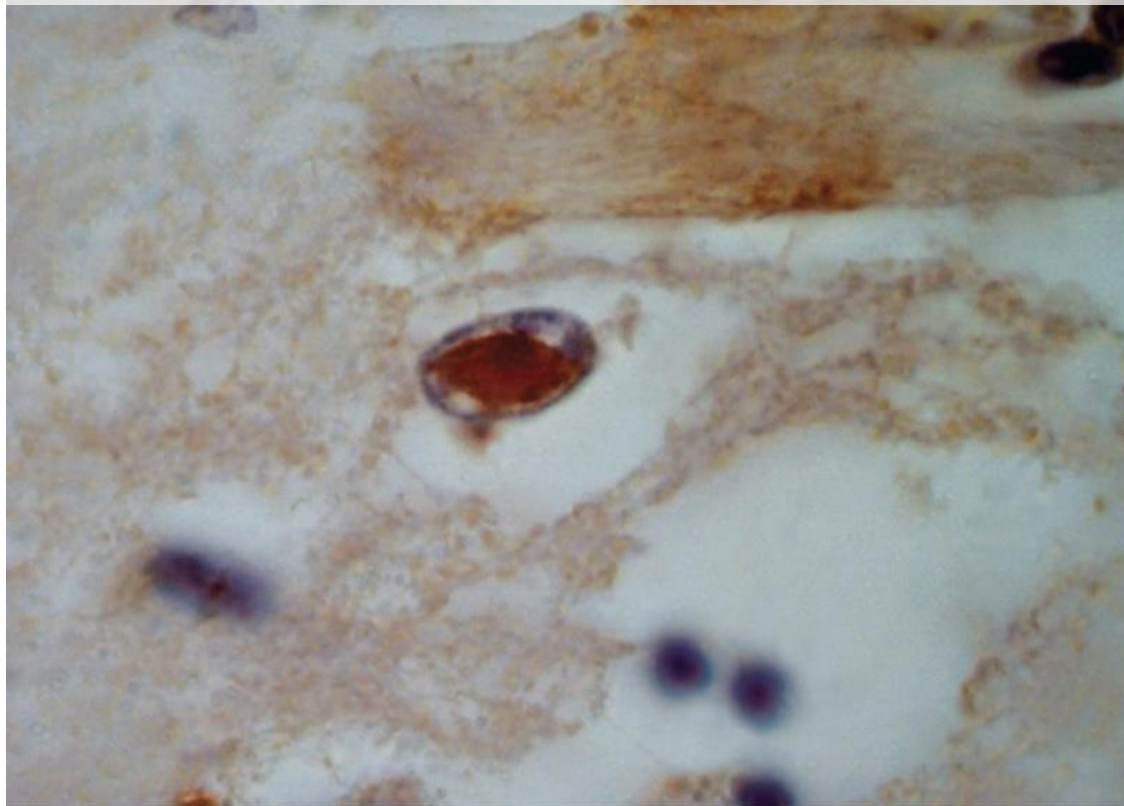
HD

+/- Corticalis atrófia (frontalis)

HD mikro-morfológia: Neuronvesztés, gliosis, maginklúziók

Ubiquitinált huntingtin fehérje
(ubiquitin immunfestés)

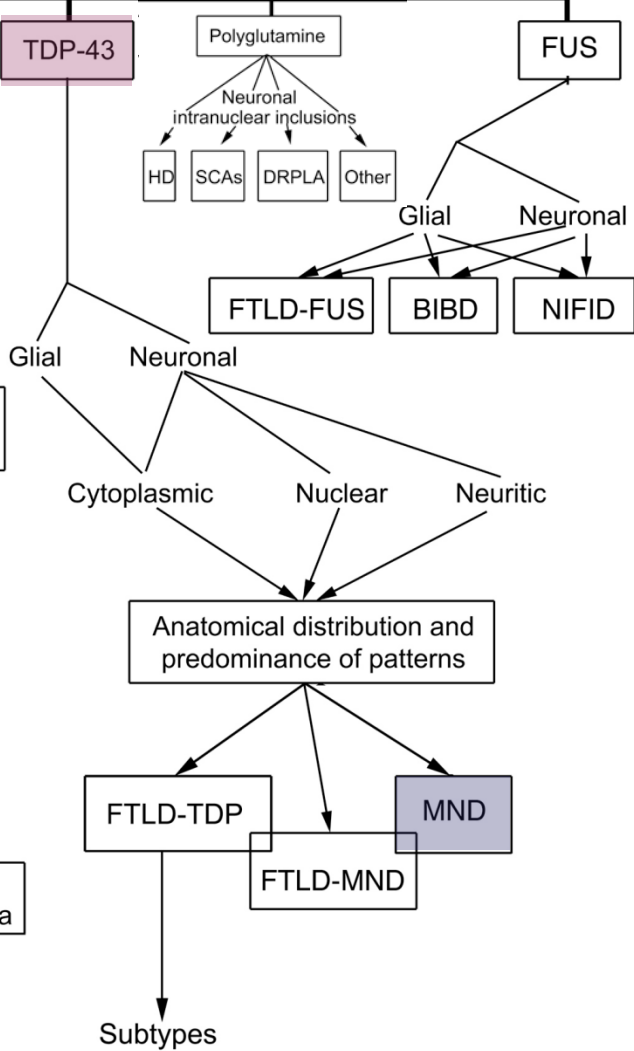
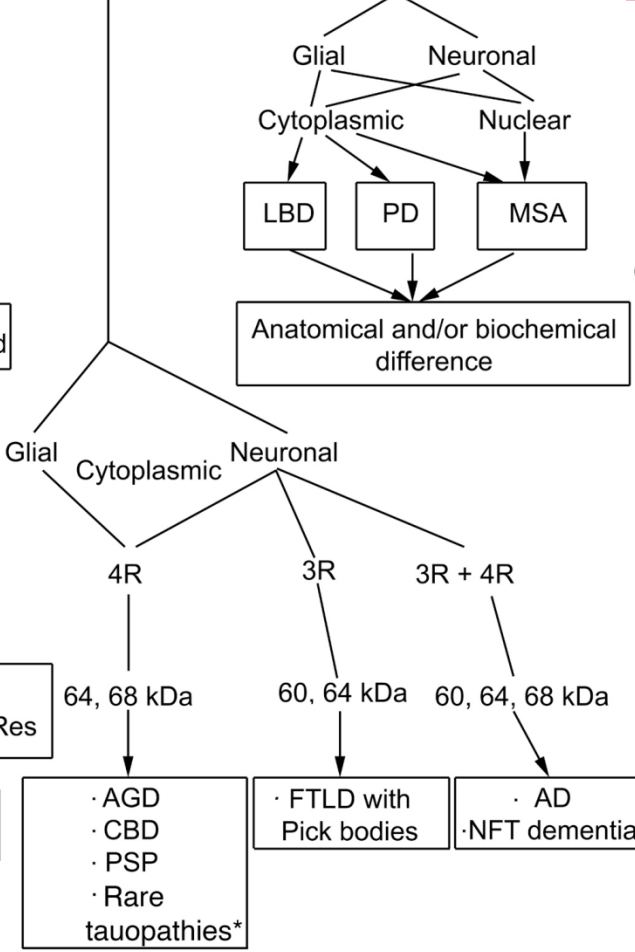
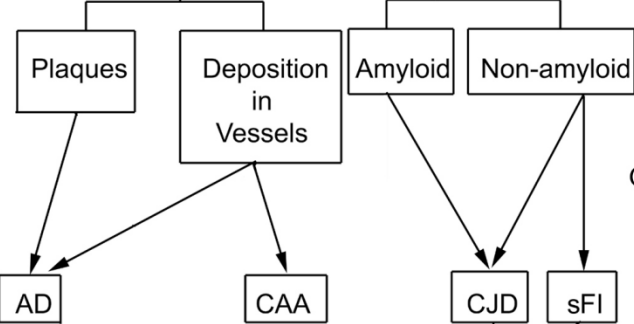
Protein deposition

Extracellular

Intracellular

A-beta PrP

Tau a-Synuclein TDP-43 Polyglutamine FUS

Amyotrophiás Lateral Sclerosis (ALS)

- **Alsó motoneuronok elpusztulnak az agytörzsben és a gerincvelőben → izomatrófia, gyengeség, fasciculatio**
- **Felső motoneuronok elpusztulnak a primer motoros kéregben → paresis, hyperreflexia, spaszticitás**
- **40-70 év között; 1-2/100.000/év**
- **Sporadikus**
- **Familiáris – 5-10%, pl. C9orf72 gén hexanukleotid repeat expanzió; SOD-1, TDP-43, FUS mutáció**

ALS – makro: atrófiás és szürke elülső idegek

Gerincvelő előlről

Gerincvelő hátulról

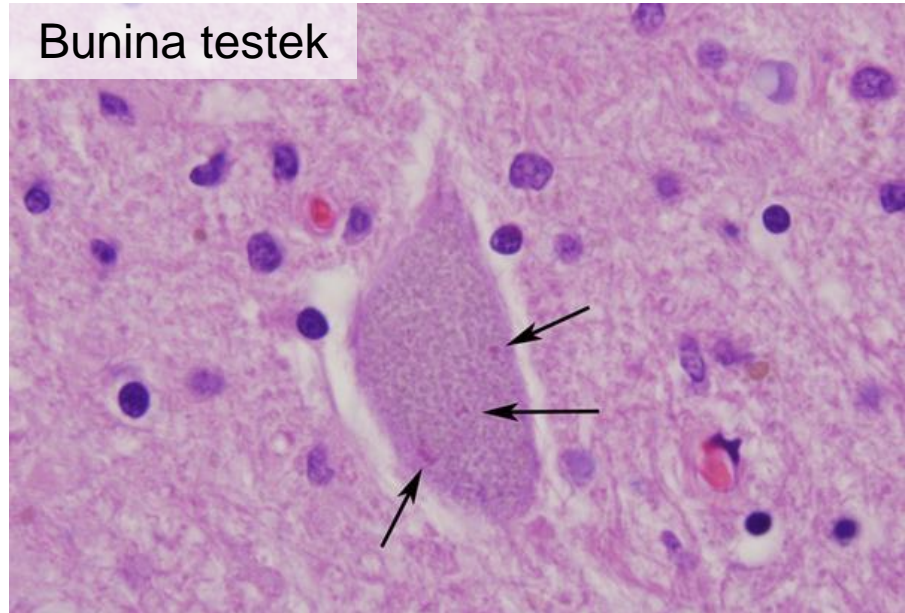
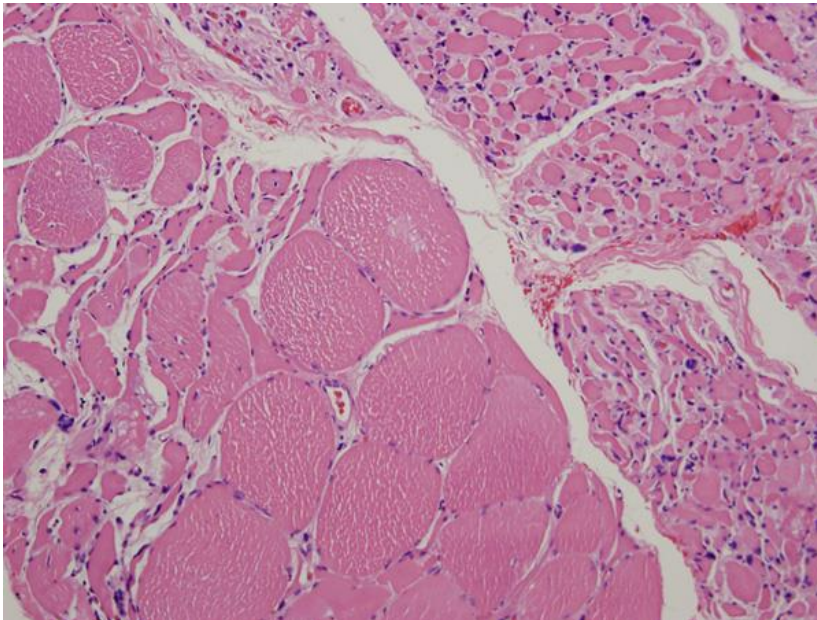
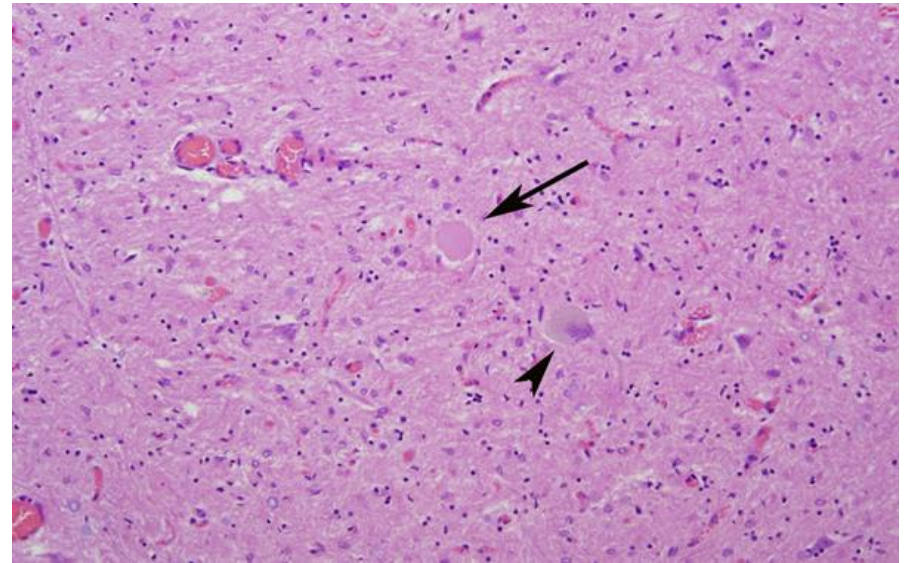
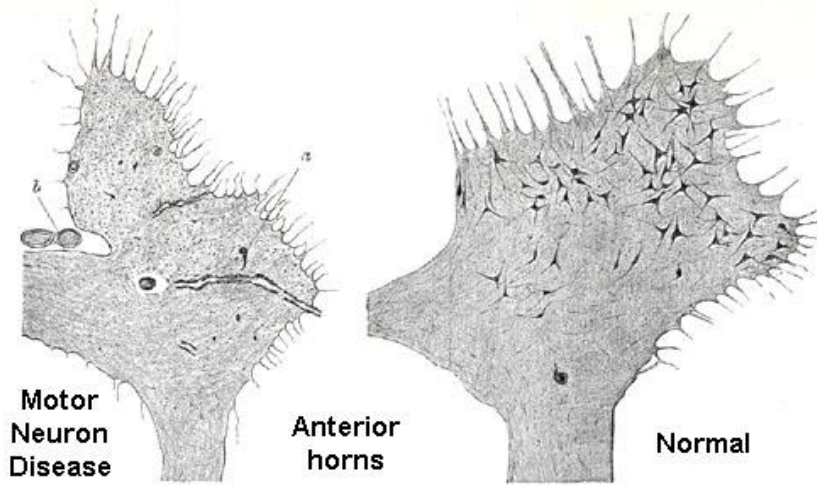
ALS – makro: atrófiás és szürke elülső idegek (cauda equina)

Elülső idegek

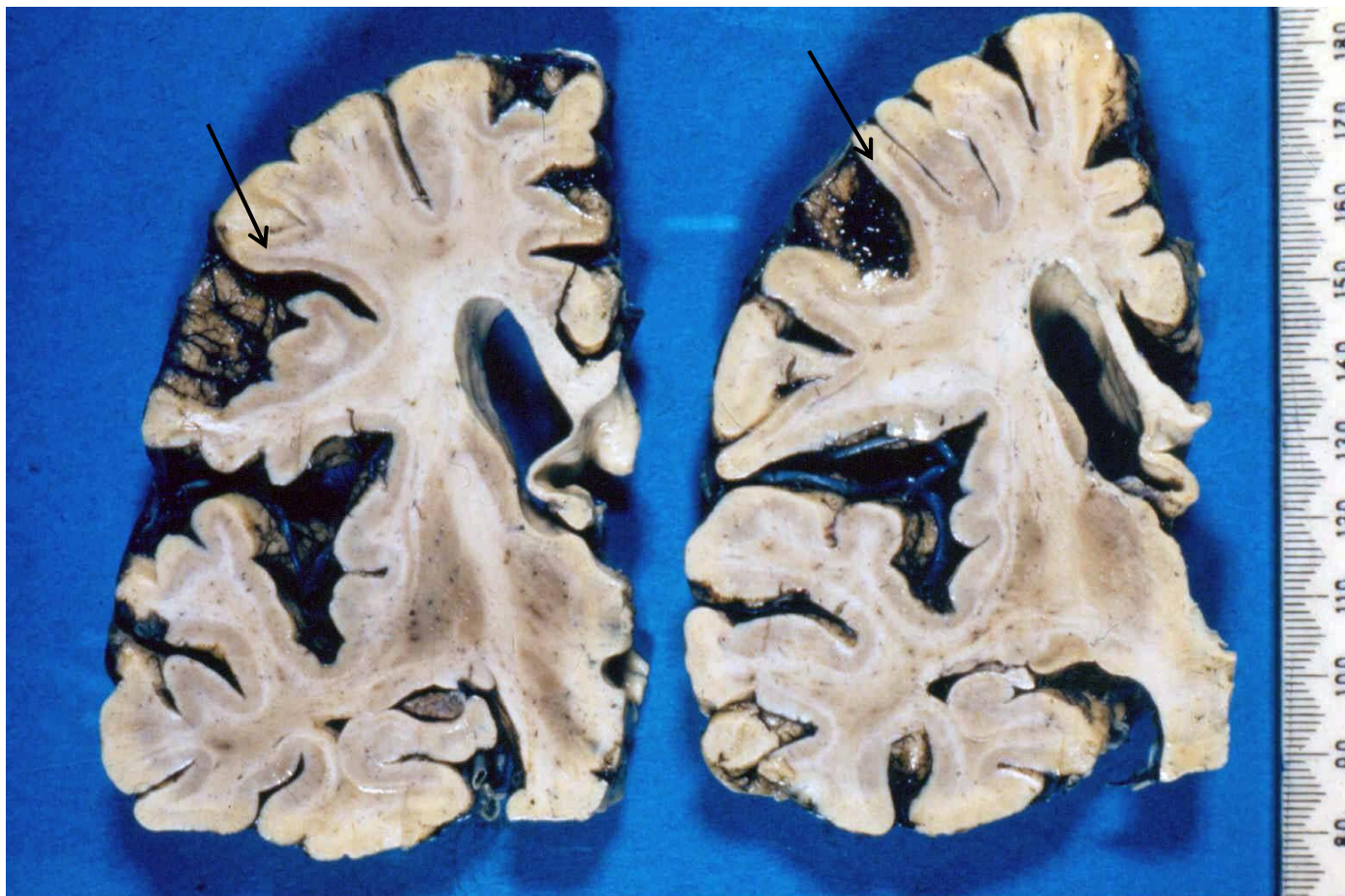
Hátsó idegek

ALS - mikro: gerincvelő motoneuron vesztés gliosiszal, következményes izomatrófiával

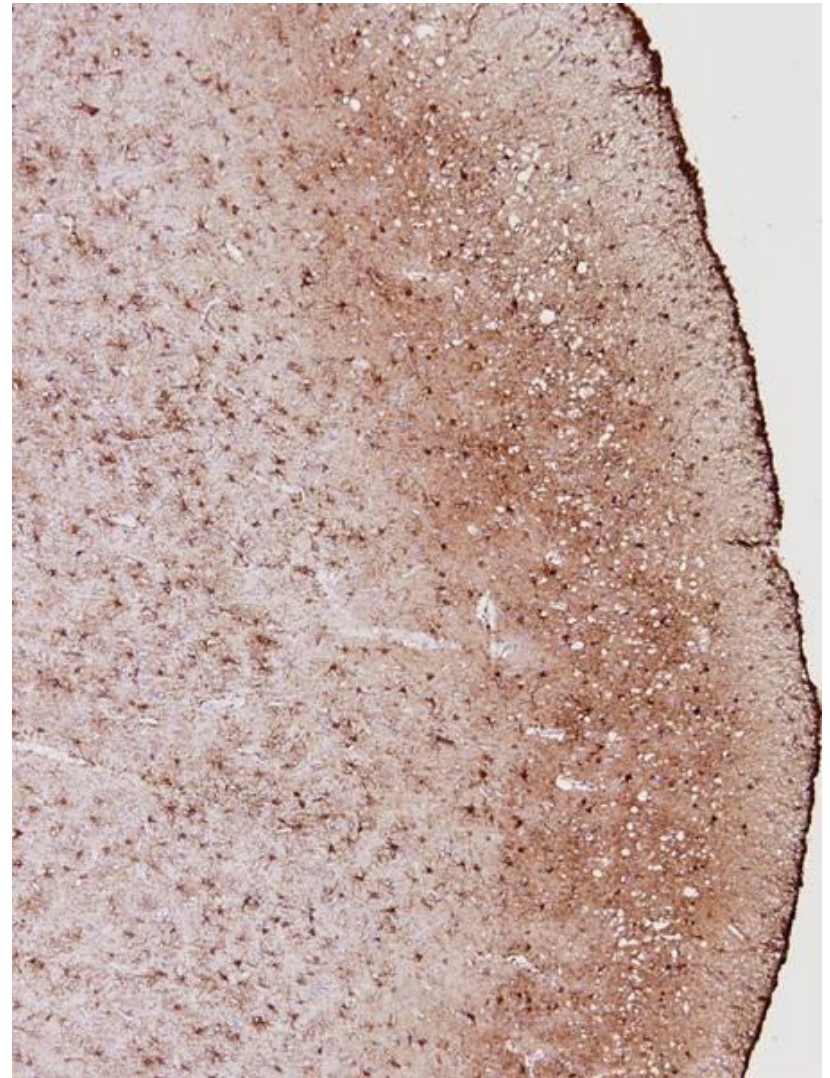
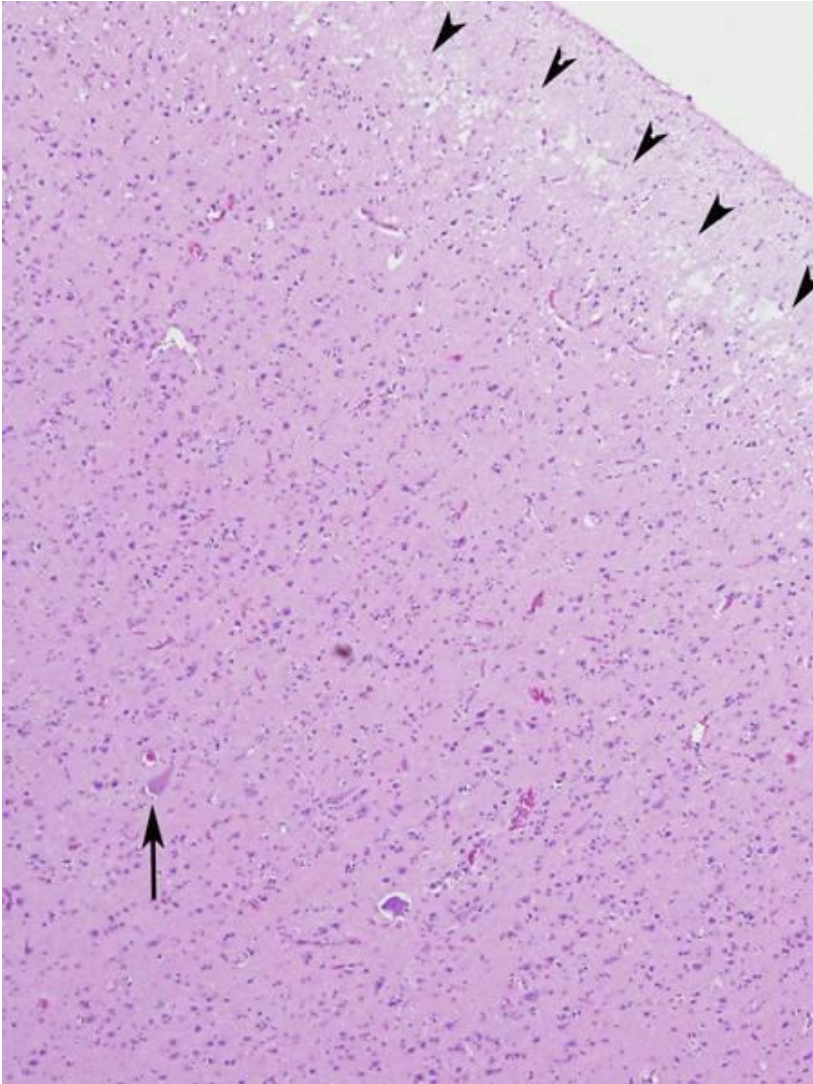

ALS – makro: súlyos esetben motoros cortex atrófia

ALS – mikro: neuronvesztés, gliosis, spongiosis

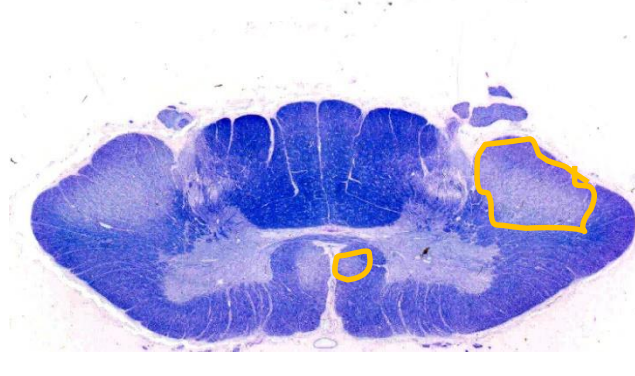
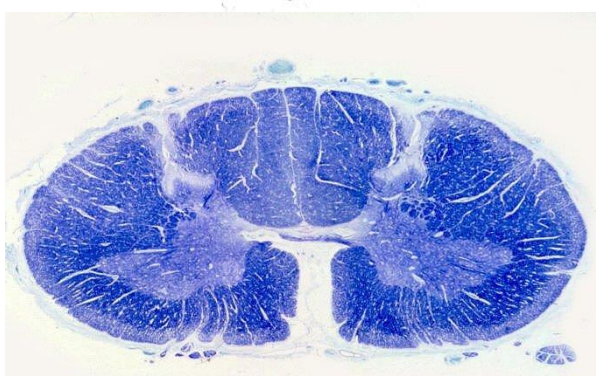
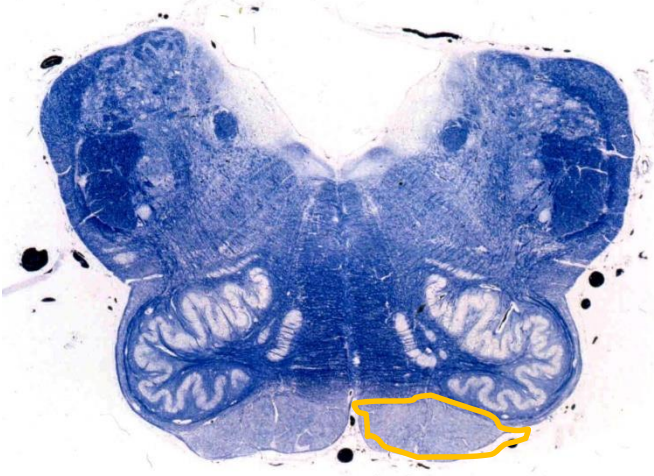
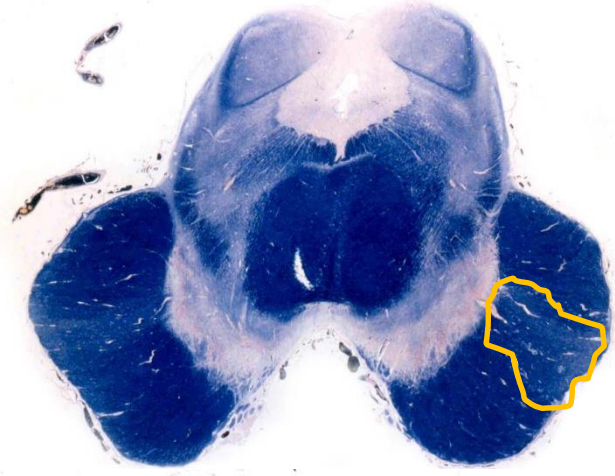

Felső motoneuronok pusztulása miatt a corticospinális pálya károsodik

Normál

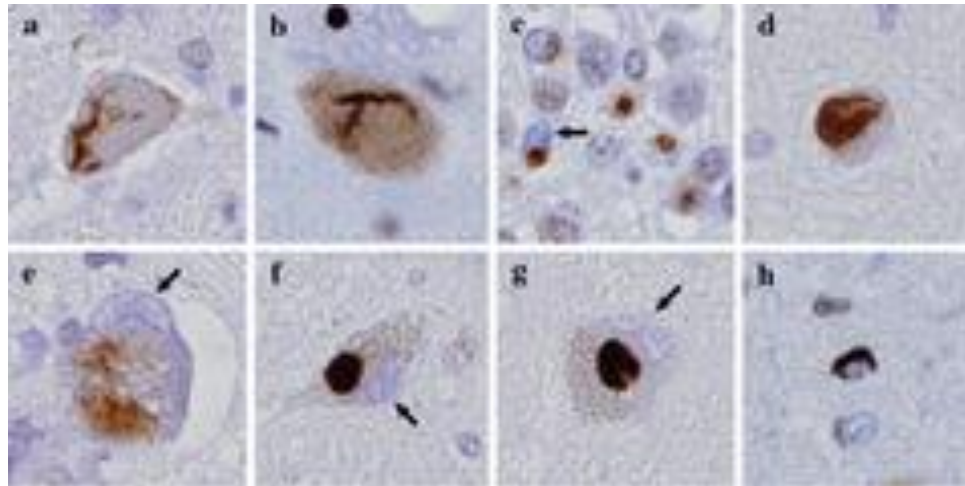

ALS

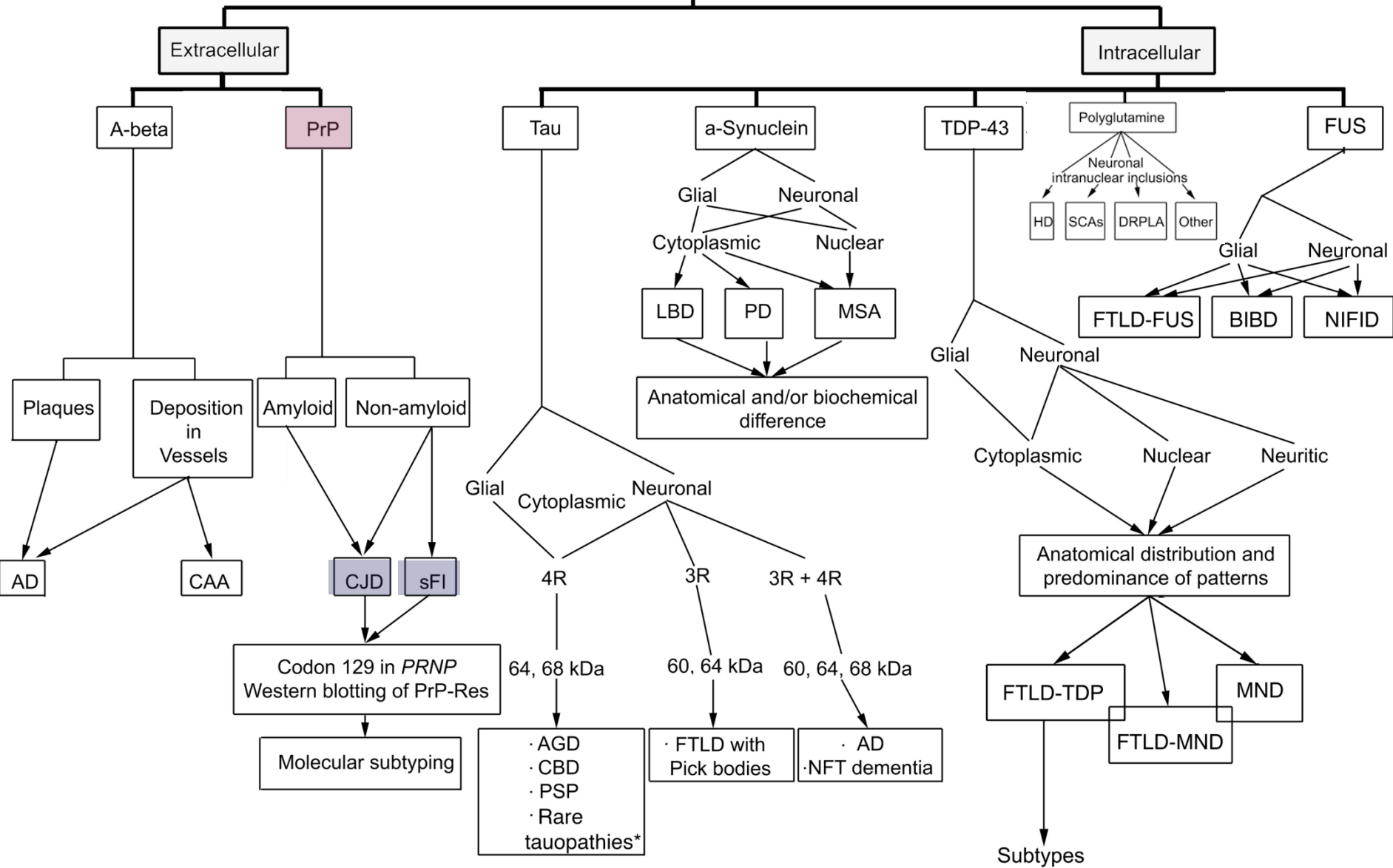

„lateral sclerosis”

ALS – TDP-43 pozitív neuronális és gliális inklúziók

Protein deposition

Prion betegség

TSE – transmissible spongiform encephalopathies

1. Sporadikus prionbetegség

- Sporadikus Creutzfeldt-Jakob kór (sCJD) – ~1/millió/év
- Sporadikus fatális insomnia (sFI)

2. Öröklődő prionbetegségek (IPD) – PRPN gén mutációja

- Örökletes Creutzfeldt-Jakob kór (fCJD)
- Gerstmann–Straussler–Scheinker szindróma (GSS)
- Fatális familiáris insomnia (FFI)

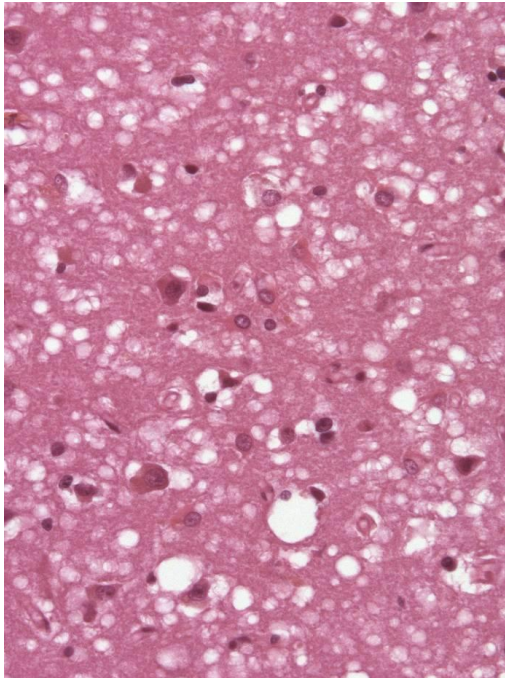
3. Szerzett prionbetegségek – speciális csoportokat érint

- Variáns CJD (vCJD) – fertőzött marha
- Iatrogén CJD – növekedési hormon, cornea, elektróda stb.
- Kuru - kannibalizmus

Prion betegség – közös vonások

- **Progresszív demencia**
- **Egyéb neurológiai és pszichiátriai tünetek**
- **Fatális**

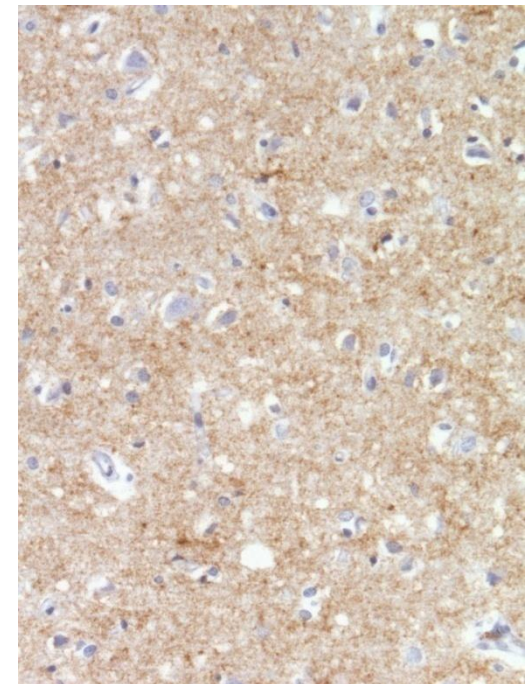
Neuron vesztés
Szivacsos degeneráció

Reaktív gliosis

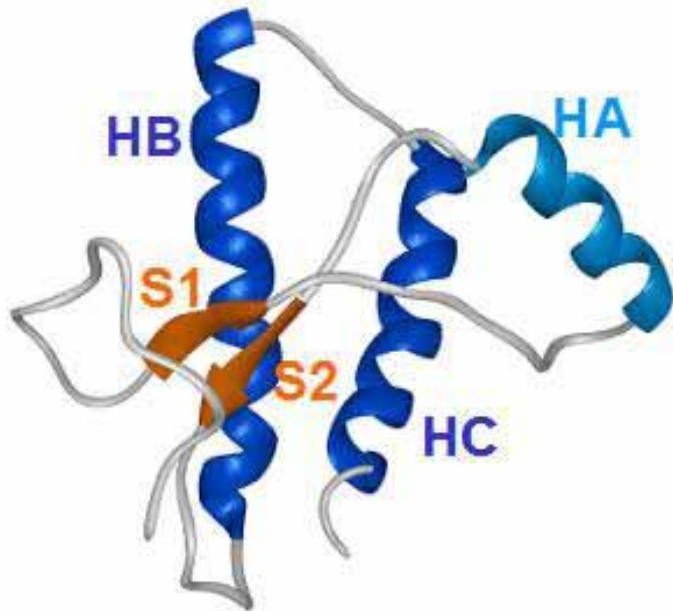
PrP^{Sc} felhalmozódás

Prion betegségek pathomechanizmusa

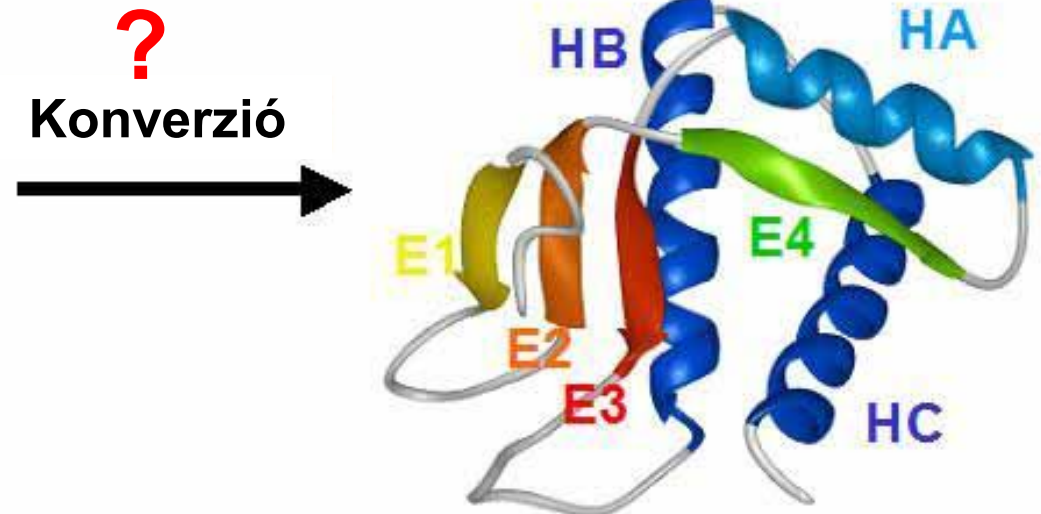
Normális: PrP^C

Főként α -hélix
szolubilis
proteázok bontják
ismeretlen a funkciója

Kóros: PrP^{Sc}

Sok β -lemezt tartalmaz
nem szolubilis
proteázokra rezisztens

A PrP^{Sc} keletkezési mechanizmusa

Öröklődő formák

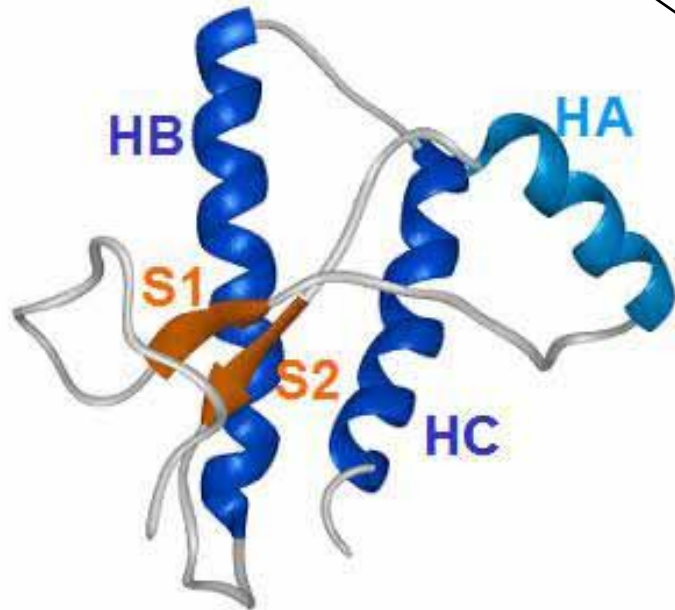
Mutációk miatt változnak a fehérje tulajdonságai – hajlamosabb konverzióra

sCJD

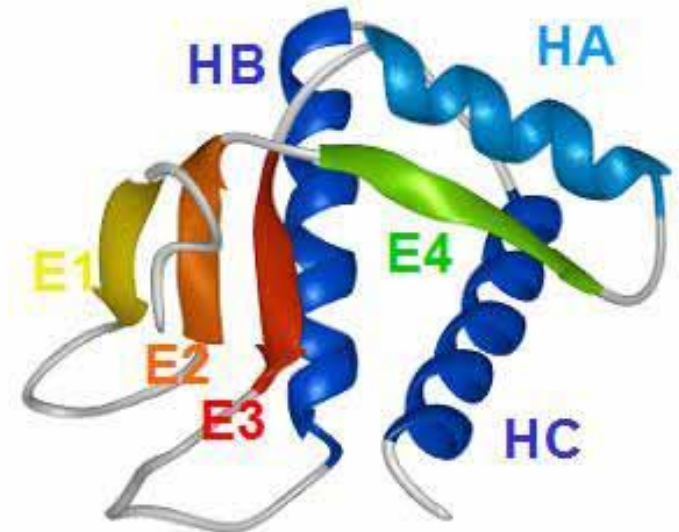
Öregedéshez kötik
Poszttranszlációs módosulási folyamatok zavara
„quality control” zavara

Szerzett CJD

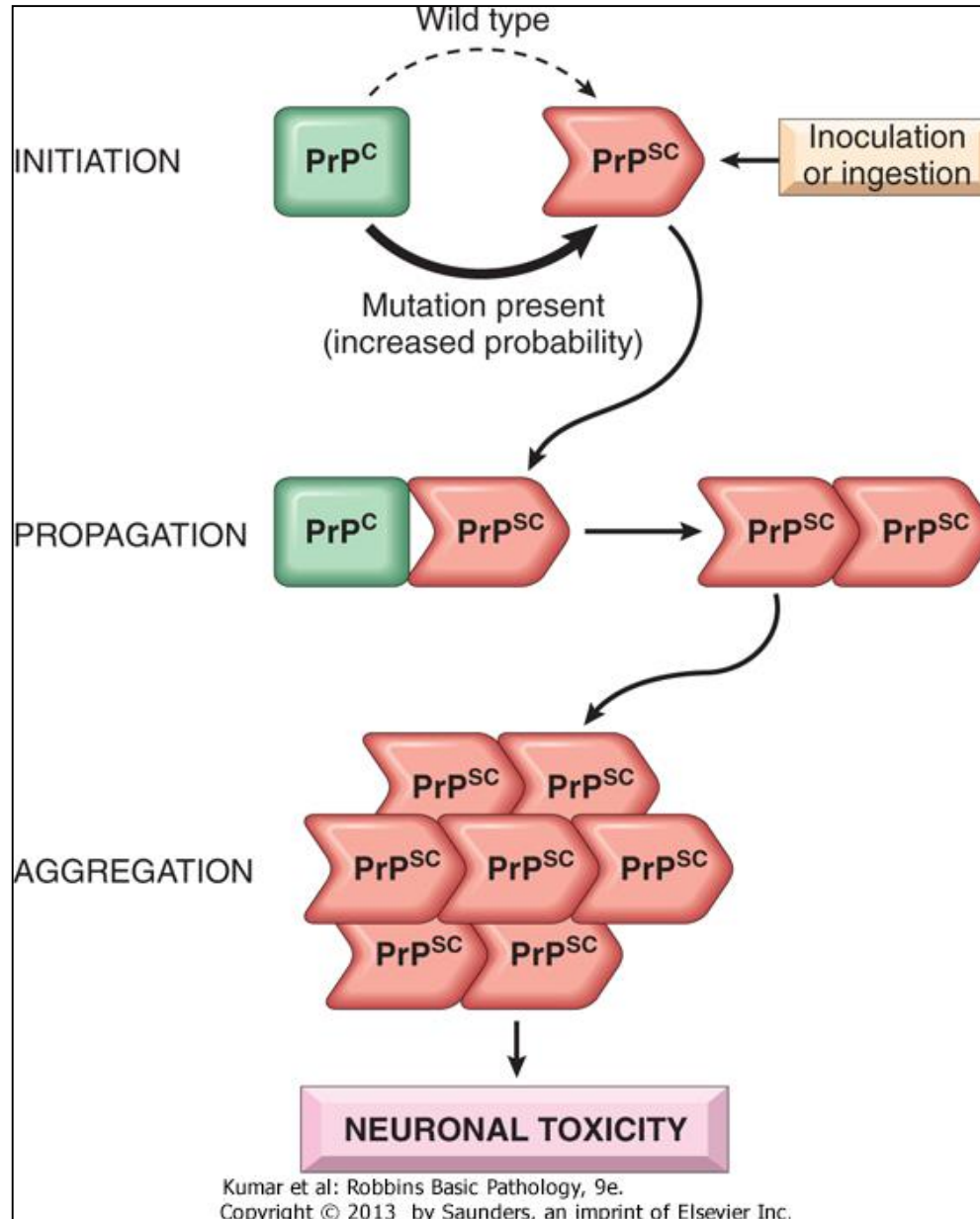
Exogén PrP már kóros szerkezetű

Konverzió

Prion betegségek patogenezise

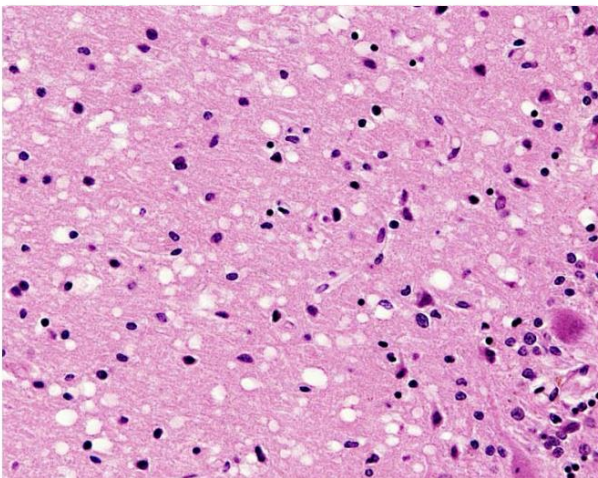
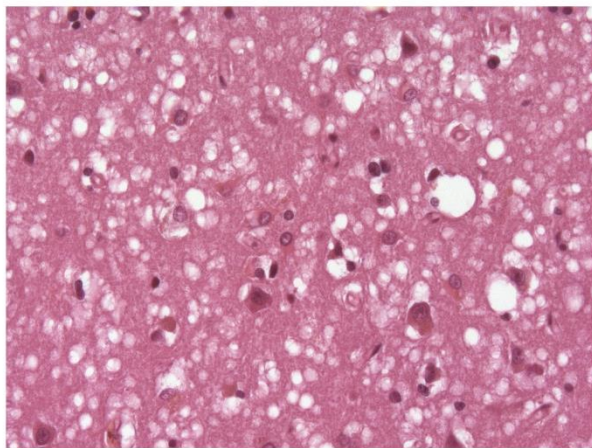

Prion betegség – makro: atrófiás vagy normális agy

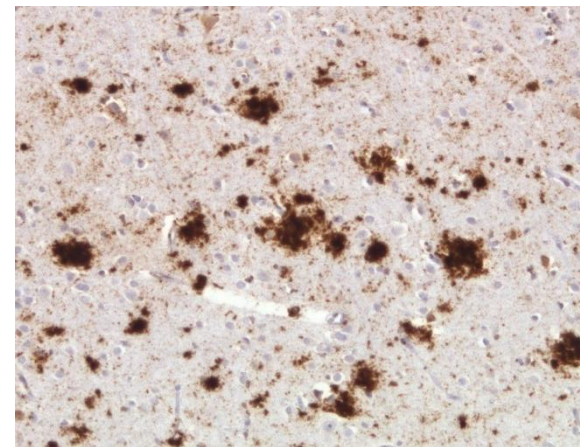
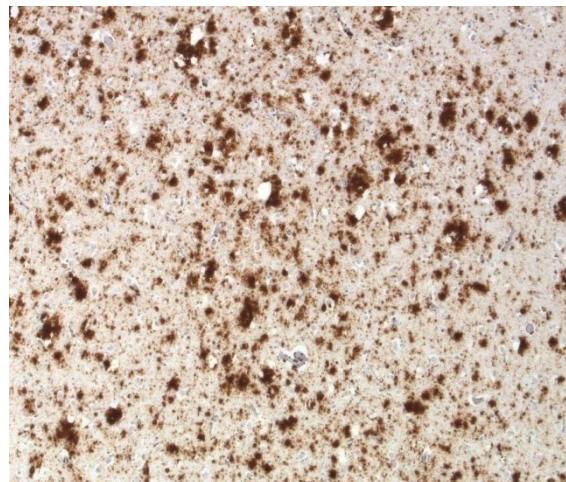
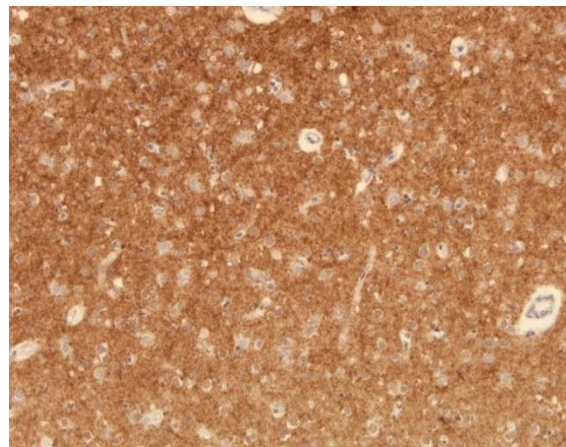

Prion betegség – mikro: „Spongiform change” és PrP^{Sc} felhalmozódás

Szivacsos degeneráció

Kóros PrP

Prion betegség – mikro: vCJD

